

Egyetemi jegyzet a keleti szlávokról

Font Márta:

Oroszország, Ukrajna, Rusz.

Fejezetek a keleti szlávok korai történetéből.

Pécs, 1995, 197 old. + bibliográfia,
táblázatok, térképek.

A Janus Pannonius Tudományegyetem jegyzetkiadási sorozatában jelent meg az egyetem docense, Font Márta fenti könyve. A vállalkozás – ahogy címéből is kiderül – a keleti szlávok történetének néhány fejezetét akarta az olvasó rendelkezésére bocsátani. A munka, amely egyetemi jegyzetnek készült, de egy kézikönyv jellegét viseli magán, több szempontból is figyelemre méltó.

Mindenképpen említést érdemel; hogy Magyarországon hosszú időn át nem készült olyan rüsszicisztikai történeti munka, amely speciálisan a középkorral foglalkozott volna. Különösen nem jelent meg olyan könyv, amely egyszerre ötvözte volna a nyugati történetírást Kelet-Európával kapcsolatban megjelent írásait az orosz szakirodalommal. Ezért már csak az egyetemi oktatás szemszögéből is több mint hasznos e könyv megjelenése.

Arról is szólni kell, hogy a könyv sokoldalúan tárgyalja a keleti szlávok korai történetét. Az időhatárok – a bevezetéssel együtt – a keleti szlávok betelepődése, illetve első írott forrásokban történő megemlégetésétől a moszkvai állam felemelkedésén át egészen III. (Nagy) Iván uralmáig (1462-1505) terjednek, azonban a szerző nem szorítkozott a csak száraz eseménytörténeti leírásra, hanem a fő gerincet jelentő három nagy fejezetet, a tatár támadásig terjedő időszakot, a részfejedelemségek korát és a moszkvai államot belülről is be akarta mutatni, társadalmi, társadalomszerkezeti, művelődés- és egyháztörténeti problémákra is kitérve. A munka szerkezetében inkább az

eseménytörténet szolgáltatja a mellékszólómot, a „vezető dallam” pedig a középkori Rusz belső szerkezetének leírásában kristályosodik ki. Így vált lehetségessé, hogy az eseménytörténeti keret mögött ne halványodjanak el olyan fontos kérdések, mint a részfejedelemségek problematikája, amely a „feudális anarchia” talán félrevezető fogalma mögül kitörve tiszta képet nyújt a részfejedelemségek születéséről, belső rendszeréről és működéséről, vagy maga a már a történészek között jó ideje tartó feudalizmus-vita, s az egyháztörténet, amely nélkül a keleti szlávok történetét – véleményem szerint – nehezebben lehetne megérteni.

Ugyancsak említésre méltó és külön értelmezést igényel a jegyzet címe. Az *Oroszország, Ukrajna, Rusz* címet Font Márta minden bizonnyal tudatos megfontolás után választotta. E három kifejezés tisztázásával a szerző „rendbe teszi” a keleti szlávok középkori államával kapcsolatos terminológiai problémákat is. Oroszország volt-e a Kijevi Rusz? Kétségtelen, hogy a kijevi állam Moszkóvián keresztül a 16. század végén létrejött orosz birodalom elődje, de talán éppen a nagy időbeli távolság, az állam formája és struktúrája miatt jobb, ha Oroszország fogalmán a IV. Iván idején létrejövő államot értjük.

Ugyancsak kérdés, hogy mennyiben Ukrajna a Kijevi Rusz. Nyilvánvalóan Ukrajna fővárosa ma Kijev, amely a Kijevi Rusz központja is volt, de eltekintve az ukrán történetírás néha-néha megfigyelhető túlkapasaitól, történeti érvek alapján nem lehet állítani, hogy a 11-13. századi kijevi államnak közvetlen kapcsolata lenne a 17. században létrejövő ukrán államisággal. Ebben a kérdésben (részben) az e munkában bemutatott halics-volhíniai fejedelemséghez kell visszanyúlnunk.

A címben – ugyan kérdőjel nélkül –

feltett kérdés tehát a szerző számára valószínűleg a Rusz fogalmának az értelmezése.

Még egyszer hangsúlyozni kell, hogy a munka további érdeme, hogy egyszerre nyúl a nyugati és az orosz történetíráshoz, ezeket nemcsak közösen felhasználva, hanem egymással ütköztetve is, és ugyanez elmondható a források vonatkozásában is. Így a „Kelet és Nyugat” között álló magyar olvasó átfogóbb képet kap a keleti szlávok középkori történetével kapcsolatos kuta-

tások egészéről és a korszakra vonatkozó forrásanyagáról is.

A könyv – véleményem szerint – több, mint egy egyetemi jegyzet, éppen ezért kár, hogy egyetemi jegyzetnek készülve jegyzet-apparátus nélkül jelent meg. Előnye azonban, hogy gazdag bibliográfiával, térképekkel és egyéb (genealógiai és más) táblázatokkal rendelkezik.

Bagi Dániel